

DIVADLO POSTMODERNÍ A POSTDRAMATICKÉ

Vývojové trendy v divadle na konci
20. a na počátku 21. stol.

MODERNA / termín, užití

- termín „moderna“ se používá v různých oblastech – historie, politika, umění...
- moderna = převrat ve všech oblastech života
- časové zařazení – různé možnosti a varianty:
  - *pro oblast duchovního života*: s nástupem renesance (od 15. stol.)
  - *pro oblast ekonomickou*: s počátkem industrializace (polovina 18. stol.)
  - *pro oblast politiky*: Francouzská buržoazní revoluce (konec 18. stol.)
  - *pro oblast literatury, výtvarného umění, divadla atd.*: od konce 19. stol. (po r. 1890)

MODERNA /původ slova, význam

- původ slova
  - modernus (lat.) = nový, novodobý, současný
- první užití slova moderní – Bernhard von Chartres (Sylvestris, 1080 – 1167):
  - *„Jsme trpaslíci, kteří sedí na ramenech obrů. Dokážeme vidět dál než naši předkové a v tom smyslu je naše vědění větší než vědění jejich, a přece bychom nebyli ničím, kdyby nám cestu neukazovala suma jejich vědění.“*

MODERNA V LITEARTUŘE

- konec 19. a začátek 20. stol.
- vliv kvantové teorie (Max Planck), učení o výkladu snů (Sigmund Freud), teorie relativity (Albert Einstein) aj.
- zásadně se mění obraz (vnímání) světa

MODERNA V LITERAUTUŘE

- **experimentování s novými literárními technikami:**
  - volná nepřímá řeč
  - fragmentární obraz světa
  - relativizace názorů (zpochybňování)
  - střídání perspektivy
  - subjektivizace, psychologizace
  - estetická sebereflexe
  - narušování chronologie – subjektivní vnímání času
  - aj.

MODERNA V LITERAUTUŘE / Přímá řeč

- „Co chceš?“ řekl Honza nepřátelsky.
„Pojď se mnou. Něco ti ukážu.“
„Mě vynech. Žádné baráky už nestavím.“
„Neblázni, tady jde o něco jiného“ (F, 288).

MODERNA V LITERAUTUŘE /

Polopřímá řeč

- Muž smekl. Pán je cizí? // Ano, to jest, cizí, právě se nastěhoval a nezná to tu ještě, bude tu trvale bydlet. // Pak ovšem, usoudil mužík oživeněji, bude potřebovat tu a tam vyprat prádlo. Sehnal si už v Dolině nějakou ženu, která by mu prala? // Vida, podivil se Šimon, na to dosud ani nevzpomněl, a je to důležitá věc (V, 56).

MODERNA V LITERATUŘE / Směry

- naturalismus
  - expresionismus
  - Vídeňská moderna
  - dekadence
-
- *„Modernost je to, co pomíjí, mizí, co je nahodilé, je to polovina umění, jehož druhou polovinou je to, co je věčné a neměnné.“ (Charles Baudelaire)*

MODERNA V LITERATUŘE / představitelé

- **James Joyce**
  - Odysseus
- **Rainer Maria Rilke**
  - Zápisky Malta Lauridse Brigga
  - Píseň o lásce a smrti korneta Kryštofa Rilka
- **Franz Kafka**
  - Zámek
  - Proces
  - Proměna
- **Marcel Proust**
  - Hledání ztraceného času

MODERNA V LITERATUŘE / představitelé

- **Robert Musil**
  - Muž bez vlastností
- **Thomas Stearns Eliot**
  - Pustá země
  - Vražda v katedrále
- **Ezra Pound**
  - Cantos

MODERNA V LITERATUŘE / představitelé

- **Virginia Woolfová**
  - Paní Dallowayová
- **Hugo von Hofmannsthal (Richard Strauss)**
  - Elektra
  - Salome
- a další

MODERNA VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ

- **fauvismus**
- **kubismus**
- **futurismus**
- **expresionismus**
- **klasická moderna**
  - cca od r. 1914 do poloviny 20. stol.
  - Henri Matisse
  - Pablo Picasso
  - Marc Chagall
  - Vasilij Kandinskij

MODERNA – FAUVISMUS

Rousseau: Hladový lev // Kirchner: Marzella

MODERNA

ARCHITEKTURA - funkcionalismus

- Le Corbusier (architekt)
- Ludwig Mies van der Rohe (architekt)
vila Tugendhat v Brně

MODERNA / Funkcionalismus

„Ornament je zločin.“

Adolf Loos

- „Dekorace je primitivní a smyslné povahy, stejně jako barva, a hodí se pouze pro nižší třídy, sedláky a divochy.“

Le Corbusier

LE CORBUSIER Berlín / Ronchamp

POSTMODERNA / původ a význam slova

- **post** (*lat.*) = po
- **postmoderna**
  - *obecně* – stav západní společnosti, kultury a umění „po“ moderně
  - *specificky* - politicko-vědecko-umělecký směr, který se obrací proti institucím, metodám, pojmům a základním tezím moderny

POSTMODERNA

- kritizuje inovační úsilí moderny
- považuje modernu za obvyklou a automatizovanou
- obviňuje modernu z nelegitimní nadvlády totalitního principu (rysy despotie)
- označuje modernu za jednorozměrnou

POSTMODERNA

- nabízí množství stejně oprávněných a vedle sebe koexistujících perspektiv (relativismus)
- prosazuje princip otevřenosti umění

POSTMODERNA

- časové zařazení
  - termín se objevuje poprvé kolem r. 1870 (anglický malíř John Watkins Chapman navrhl vytvořit postmoderní malířský styl, který by překonal francouzské impresionisty)
  - **běžně se za počátek postmoderny považuje konec 70. let 20 století**

POSTMODERNA / Lyotard

– Jean-François Lyotard

- **Postmoderní vědění (1979)**
- role vědění v postindustriální společnosti
- teze o **konci velkých vyprávění**:
„Nanejvýš zjednodušeně lze říct:
>postmoderna< znamená, že metavyprávěním se už dál nepřikládá víra.“

POSTMODERNA / Lyotard

- **3 velká metavyprávění**
  - osvícenství
  - idealismus
  - historismus
- **neexistuje žádná obecně závazná pravda**

POSTMODERNA / prvky a znaky

- **prvky a znaky postmoderny**
  - rekombinace a reinterpretace
  - nové užití existujících myšlenek
  - společnost není nazírána s ohledem na pokrok jako hlavní cíl vývoje
  - svět se jeví jako chaotický, nahodilý, pluralistický
  - lidská identita je nestálá, určuje ji mnoho protichůdných kulturních faktorů
  - masová média a technika jsou nositeli či prostředníky kultury a umění

POSTMODERNA / prvky a znaky

- odmítnutí principu rozumu (racionality) – to odmítala už i moderna
- nová orientace na aspekty lidské afektivity a emocionality
- odmítnutí či ostrá kritika univerzálního nároku na pravdu v oblasti filozofie (např. metavyprávění nebo mýty jako morálka, historie, Bůh, ideologie, utopie, náboženství, věda aj.)

POSTMODERNA prvky a znaky

- ztráta tradičních vazeb solidarity
- tolerance, svoboda, radikální pluralita ve společnosti, umění a kultuře
- dekonstrukce
- mixování kódů, stylů atp. jako nová umělecká technika
- feminismus
- multikulturalismus

POSTMODERNA / metody

metody

- **diskurs** (způsob chápání a porozumění skutečnosti v určité epoše a oboru)
- **poststrukturalismus** (odklon od objektivních metod)
- **dekonstrukce** (princip „demontáže“ pojmů)

POSTMODERNA / Happening

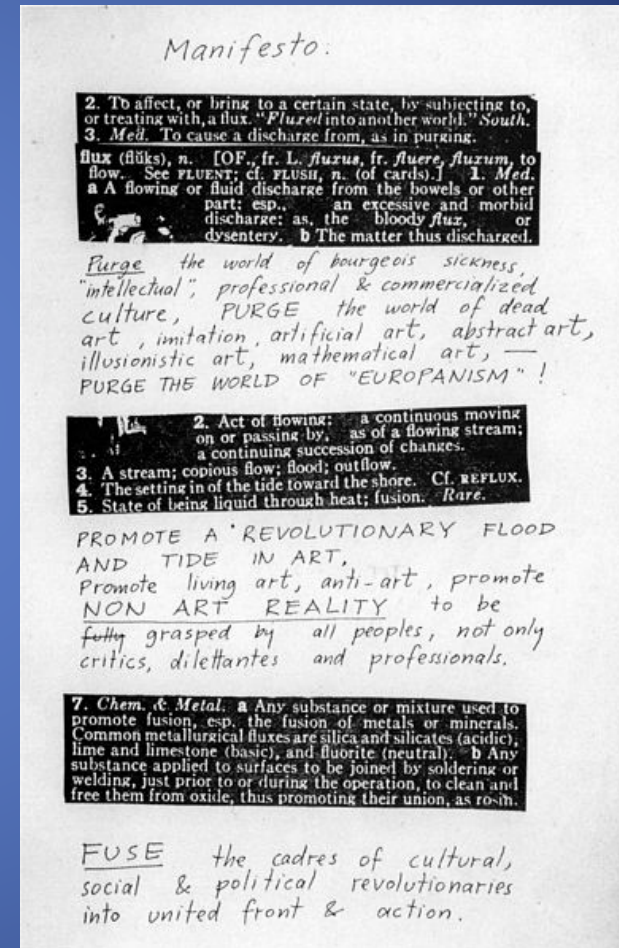
- **Happening**
- *událost, dění, akce...*
  - používání netradičních divadelních forem a prostředků se záměrem šokovat, provokovat, vtáhnout do akce atd.
  - prolínání cílů (politika, umění...)

POSTMODERNA / Fluxus

- **Fluxus**
  - 1960 – mezinárodní hnutí výtvarníků, skladatelů
  - George Maciunas, Nam June Paik, Yoko Ono, Joseph Beuys...
  - vztah k dadaismu
  - útok na umělecké dílo, které bylo v běžném smyslu negováno a prohlášeno za buržoazní fetiš
  - nejdůležitější je tvůrčí idea

POSTMODERNA / Fluxus

- Manifest
George Maciunas
(*mačevnas*)

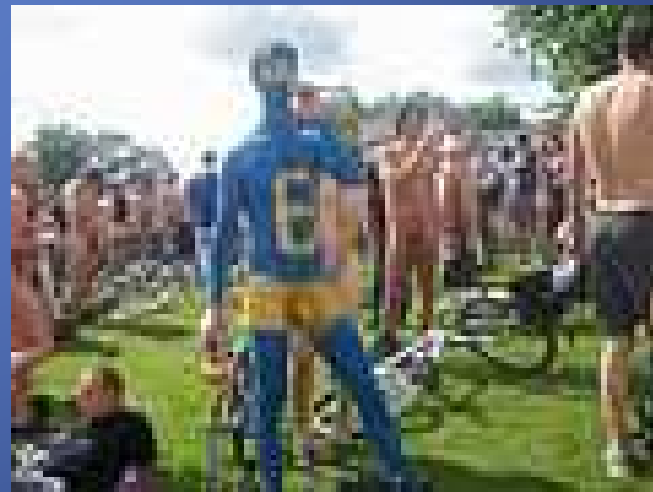
POSTMODERNA / Fluxus

obálka katalogu

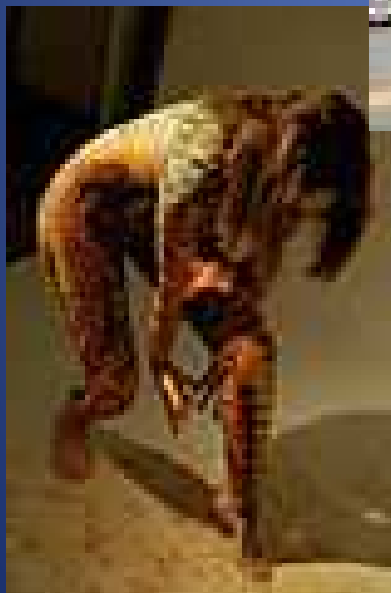

POSTMODERNA / Bodyart

- 60. léta 20. století
- vznik z happeningu a hnutí Fluxus
- tělo je současně umělecký prostředek i umělecký objekt (tedy to co je vytvářeno jako umělecké dílo)
- často jde o performance

POSTMODERNA / Bodyart

POSTMODERNA / Bodyart

POSTMODERNA / Videoumění

- **videoart, videoumění**
  - projekce slouží jako médium umělecké výpovědi
  - vznik na počátku 60. let v Německu a v Americe

POSTMODERNA / Performance

- performance
  - umělecké vystoupení performerů nebo skupiny performerů
  - zdůrazňuje situace, jednání (akčnost), pomíjivost

POSTMODERNA / Popart

- **popart**

- motivy z běžného života, téma konzumu, masmédií
- způsob zobrazení – fotorealistický, často naddimenzovaný
- Andy Warhol, Roy Lichtenstein

POSTMODERNA

cool drama (coolness dramatika)

- cool drama
- cool
  - chladný, chladnokrevný
  - super, skvělý, bezva...
- coolness
  - chladnost, studenost

POSTMODERNA

cool drama (coolness dramatika)

- In yer face drama (Aleks Sierz)
- Blut- und Sperma-Theater (Německo)
- „... divadlo, které vás chytí za krk a třese s vámi, dokud nepochopíte jeho vzkaz“
(Aleks Sierz)

POSTMODERNA

cool drama (coolness dramatika)

- specifický typ dramatické literatury
- mladí autoři v polovině 90. let 20. století
- znechucení společností
- ofenzivní, brutální, šokující a bezohledné zobrazování reality
- drastické prostředky
- extrémní postavy, lidé na okraji společnosti

POSTMODERNA

cool drama (coolness dramatika)

- rasismus, xenofobie
- lidská sexualita – sexuální identita, odlišnosti, dosud „nemravná“ témata
- násilí
- drogy
- konsumismus, odcizení, vyprázdňenost...
- snaha šokovat, provokovat
- nezvyklé divadelní prostředky (nahota, exprese...)
- vulgární jazyk, „úbytek“ jazyka – osamocená slova a výkřiky

POSTMODERNA / cool dramatika – představitelé

- Martin Crimp
- Martin McDonagh
- Patrick Marber
- David Harrower
- Mark Ravenhill
- Marius von Mayenburg

POSTDRAMATICKÉ DIVADLO

PŘELOM 20. A 21. STOLETÍ

POSTDRAMATICKÉ DIVADLO

- termín –
Hans-Thies Lehmann: Postdramatisches Theater. 1999.
- Postdramatické divadlo. Bratislava 2007.

POSTDRAMATICKÉ DIVADLO

- nadržuje se už dramatického textu jako hlavního prvku divadelní inscenace
- tvůrci postdramatického divadla budují estetiku divadelního představení na situacích, které uvádějí dramatický text do speciálního vztahu k materiálnímu dění na jevišti
- cílem je dosáhnout u diváka odpovídající vnímání

POSTDRAMATICKÉ DIVADLO

- dramatický text už není inscenován, tvůrci se snaží docílit u diváků patřičný účinek prostřednictvím prostorových, vizuálních a zvukových znaků
- postdramatické divadlo nezná iluzívnost
- v centru pozornosti je inscenace jako komunikační proces mezi hercem a publikem
- samovytváření a samoudržování systému (divadelní komunikace)

POSTDRAMATICKÉ DIVADLO

- pojem „postdramatické divadlo“ nelze jednoznačně definovat – mnohohrstevnatost významů
- „postdramatický text“
  - nevykazuje základní strukturu dramatických textů
  - chybí postavy
  - zápletka
  - konflikty
  - atd.

POSTDRAMATICKÉ DIVADLO

- **vztah divadla k politice, politický účinek divadla**
  - politikum se nehledá v tématu, v obsahu, v „ději“
  - politikum je ve „formě“ divadla – v procesu inscenování a předvádění

POSTDRAMATICKÉ DIVADLO

- **dvě tendence v postdramatickém divadle**
  - 90. léta 20. století – potlačování textu, orientace na materialitu a produkční prostředky
  - od počátku 21. století – nová orientace na literární text nazíraný hlediskem postdramatických principů

POSTDRAMATICKÉ DIVADLO / představitelé

- The Living Theatre
- Robert Wilson *režisér*
- Sarah Kane *autorka*
- Martin Crimp *autor*
- Elfriede Jelinek *autorka*
- Heiner Müller *autor, režisér*

POSTDRAMATICKÉ DIVADLO

představitelé

- Frank Castorf *režisér*
- Sebastian Hartmann *režisér, Burgtheater Wien*
- Christoph Marthaler *režisér*
- She She Pop *skupina*
- Rimini Protokoll *skupina*

She She Pop / What's wrong?

She She Pop / 7 sester

- 7 sester – skupinový portrét podle Čechova

She She Pop / Rules - prodloužení

- Pravidla - prodloužení

She She Pop / JARNÍ OBĚŤ

- Stravinskij – Svěcení jara
- Představení, kde účinkují s vlastními matkami
- Smysl obětování se
- Role ženy

RIMINI PROTOKOLL

- Helgard Haug
- Daniel Wetzel
- Stefan Kaegi
- německo-švýcarský tým režisérů, performerů, autorů... etc.

RIMINI PROTOKOLL

- proti dramatickému textu staví
  - plán postupu při inscenování např. mezinárodních vztahů
  - v jejich performancích a rozhlasových hrách vystupují laici, kteří hrají sami sebe (experti ze skutečnosti – specialisté)

RIMINI PROTOKOLL

- dokumentární inscenace Schillerova *Valdštejna*:
  - vystupují lidé, jejichž životy vykazují paralely s postavami hry a s jejími motivy
- **Premiéra: Návštěva staré dámy**
  - lidé vzpomínají 50 let po premiéře *Návštěvy staré dámy* na úspěch hry, na slávu Dürrenmatta
  - současní „herci“ jsou lidé z tehdejšího zákulisí, technici, představitelé dětských rolí...

RIMINI PROTOKOLL

- **kopie zasedání německého Bundestagu dne 27. 6. 2002**
  - v Berlíně se konalo skutečné zasedání Bundestagu
  - v Bonnu se paralelně vytvářela „kopie“ tohoto zasedání
  - role poslanců „hráli“ bonnští voliči
  - text originálních vystoupení byl reprodukován podobně jako při simultánním překladu – s mírným zpožděním za originálem

RIMINI PROTOKOLL / KONTROLA KVALITY – květen 2014

POSTDRAMATICKÉ DIVADLO / Česko

- **Jan Nebeský**
  - Král Lear (Národní divadlo)
- **Ladislav Bambušek**
  - Cantos (Ezra Pound – Divadlo Na zábradlí)
- **David Jařab**
  - Divadlo komedie
- atd. / aj.